

KÖZLEMÉNYEK

EMÁNUEL GYÖRGY MAGYAR TESTŐR, A LIPCSEI CSATA OROSZ HŐSE

Tardy Lajos

A leningrádi Ermitázs csodálatos termeit járva, minden turista szívesen időz el a „Vojennaja gallereja 1812”-ben, a Napóleon elleni honvédő háború hőseinek csarnokában. Itt láthatók a világhódító Grande Armée-t legyőző orosz hadsereg legkiválóbb tábornokainak művészi kivitelű arcképei, George *Dawe* angol festőművész (1781—1829) alkotásai, aki I. Sándor cár megbízásából örökítette meg ecsetjével a diadalmas hadvezéreket.

A hadtörténelemből jól ismert nevek között magyar szempontból Georgij Arszenyevics *Emánuel* tábornok, a lipcsei csata hőse ragadja meg figyelmünket, hiszen — Magyarországon született és *Kisfaludy Sándorral* együtt volt gárdista a bécsi magyar nemesi testőrségben.

1775. április 2-án született a Temes megyei Versecen; ősei Szerbiából vándoroltak be. Alig tizenhárom éves volt, amikor már ízelítőt kapott a katonai életből. A II. József által könynyelműen elindított törökellenes támadó háború a gyenge hadvezetés és más okok következtében 1788-ban válságos szakaszba jutott. A császári seregek magukra hagyták a délvidéket; másfél száz falu állt lángokban vagy hamvadt már el, amikor Versec előtt is török csapatok jelentek meg. A találékony és bátor lakosság azonban cselhez folyamodott. Mint a Bánát történetírói, *Szentkláray* és *Milleker* is leírják, hatalmas tábornützekel, puskadurrogatással, trombita- és doboszóval azt a hitet keltették a törökben, hogy a császári hadsereg Versecnél szándékozik visszautni. Az inkább fosztogatással, mint tervszerű hadműveletekkel foglalkozó törökök ezért kitértek a „döntő”

csata elől és nem támadták meg a várost... *Emánuel* tábornok, a későbbi lipcsei hős még hajlott korában is emlegette, hogy a furfangos védelmet kieszelő *Hennemann* Jakab verseci gazda mellett (aki az uralkodótól ezért magyar nemességet kapott) ő szervezte meg a verseci gyermekeket, akik éktelen dobzóval, lövöldözéssel sikeresen rászedték a törököket.

Tizenhat éves, amikor közemberként belép a Splényi-gyalogezred kötelékébe. Megkezdődött a végtelenbe nyúló francia háború és az ifjú *Emánuel*t rövidesen a rajnai hadszíntéren találjuk. A hadijelentések ismételten megemlékeznek vitéz magatartásáról; Landau-nál, majd Weissenburg mellett súlyosan megsebesül. A heidelbergi kórházban ápolják, csaknem reménytelen állapotban, de fiatal, erős szervezete végül is győzedelmeskedett. Káplárrá léptetik elő és 1793. december 25-én megkapja az első, még hozzá igen ritka kitüntetést: az arany vitézségi érmet.

Az ifjú tiszthelyettes merész haditetteinek híre eljut Temes megyéhez is, mely felvételre javasolja a magyar nemesi

testőrséghez. A megye javaslatát el is fogadják; persze a harc-téren tanúsított kiemelkedő bátorság egymaga nem lett volna elegendő a közrendű ifjú számára a gárdista-állás elnyeréséhez, de mivel apja időközben megkapta a magyar nemességet, így a fiú előtt megnyílt az út a legirigyeltebb katonai beosztás felé.

Emánuel György 1794 decemberétől 1797 februárjáig szolgált a bécsi magyar testőrségnél, melynek haladó, hazafias közszelleme, hazánk művelődéstörténetében, irodalmi életünk kialakításában vitt nagy jelentőségű szerepe közismert. *Emánuel György* bécsi esztendői alatt olyan bajtársakra és barátokra tehetett szert, mint pl. *Kisfaludy Sándor* és olyan előljárával dicsekedhetett, mint *Báróczy Sándor*, a nagyérdemű író és műfordító.

Gárdista évei azonban idő előtt félbeszakadtak, mert a testőrség új kapitánya német mintára kidolgozott szervezeti szabályzatot vezetett be, mely kicsinyességeivel, az árulkodás meghonosításával vérg sértette az önérzetes testőröket, akiknek egy része inkább otthagya a rajongott szolgálatot, semmint hogy a szolgálalkúséget meghonosító Splényi báró parancsnoksága alatt maradjon. *Kisfaludy* a felső-olaszországi garnizon-szolgálatot választotta, mások hazamentek gazdálkodni — *Emánuel* merész fordulattal Oroszországba távozott, ahol ekkor már sok hazánkfia futott be igen magas pályát.

Különös véletlen folytán már Moszkvába érkezése napján a „vengerszkij mundir”-ba öltözött *Emánuel* alakja magára vonja I. Pál cár figyelmét. Magához kéri a volt testőrt és főhadnagyi ranggal felvéteti a testőr-huszárezred állományába.

Ezzel kezdetét veszi *Emánuel György* eseményekben, dicőségben gazdag, végig töretlen orosz katonai pályafutása.

A kijevei dragonyos ezred kötelékében vesz részt 1806—1807-ben a franciák elleni háborúban, a poroszországi harctéren. Pultusz-nál, már mint ezredes, győzelmes csatában súlyosan megsebesül. Felgyógyulása után ezrede élén küzd a hutstadti ütközetben. 1808-ban már az Anna-rend lovagja.

1809-ben Oroszország és Ausztria között is hadiállapot keletkezik. Emánuel fontos beosztás várja, de a sok csatát látott tiszt kérelemmel fordul az uralkodóhoz: mint volt magyar tiszt összeférhetetlennek érzi, hogy esetleg honfitársai ellen kelljen harcolni és más beosztást kér...

Rövid nyugalmi időszak után kezdetét veszi az emlékezetes 1812. év — a honvédő háború esztendeje — melyből *Emánuel György* legnagyobb önfeláldozással vette ki részét.

Június 28-án a kijevi dragonyosok és ahtirkai huszárok élén Mir mellett súlyos csapást mér a franciákra. Haditetteiről *Bagrations* valóságos magasztalással emlékezett meg s egy sorban említi *Platov*-val, *Ilovajszkijjal*, és a többi kiváló orosz vezérrel.

Augusztus 24-én Borodinónál a Tolsztoj által örök hírnévre emelt *sevardinói* erődöt fedezi ezredeivel; ez volt a hadjárat legvéresebb ütközete. *Emánuel* is megsebesült — apósa mellette esett el —, de szeptemberben, lábadozó állapotban már a *tarutinói* táborban van.

A borodinói csatában tanúsított vitézségéért megkapja a *György-keresztet*.

Részt vesz a malojaroszlaveci ütközetben, majd a francia utóvéddel harcol, olykor egész zászlóaljakat foglyul ejtve. December 26-án már vezérőrnagy.

Az orosz hadsereg az ország határain túl is üldözi a megvert, de még nem végleg legyőzött ellenséget. *Emánuel* tábornoknak most az a feladata, hogy a francia helyőrségekkel megakasztott poroszországi erődöket ostrommal vegye be. *Modlin*, *Glogau*, *Zwickau* jelzik itteni működésének mérföldköveit, de a bautzeni győzelem is jelentős mértékben az ő nevéhez fűződik.

A fegyvernyugvás után *Emánuel* katonai sikerei még magasabbra íveltek és *százötven évvel ezelőtt*, a lipcsei csatában érték el tetőpontjukat. Tábornok létére néhány szakasszal mélyen az ellenség vonalai mögé hatol be. Egy francia zászlóaljra bukkan és személyes vitézségével, példamutatásával nemcsak kivágja csapatát a veszedelemből, hanem sikerül foglyul ejtenie az egyik francia vezért, *Lauriston* gróft, *Napóleon* egykori követét az orosz udvarnál.

*Lauriston*t maga *Emánuel* tábornok kíséri *I. Sándor* cárhoz, aki személyesen tüntette ki újabb hőstettéért. Viszont *Blücher* tábornagy végig súlyosan nehezelt *Emánuel* tábornokra, amiért a francia vezért nem hozzá, a szövetséges csapatok főparancsnokához kísértette...

A hadiszerencse a háború végéig hűségesen kitart *Emánuel* tábornok mellett. Végig részt vesz az ütközetekben, ő foglalja el a Párizs melletti erődöket, majd *Clichyn* keresztül *Neuilly*-be érkezik és részt vesz Párizs megszállásában.

Egy hónapig tartó párizsi állomásozás után hazavezeti ezredeit Oroszországba; ütközben azonban nem tagadja meg önmagától, hogy meglátogassa szeretett szülővárosát, *Versecet* és nagyszámú rokonait.

Hazaérkezve altábornagyi rangot kap s mint a Legfelső Katonai Bíróság tagja működik egészen 1825. december 14-ig, amikor az új cár, I. Miklós kinevezi a kaukázusi határvidék parancsnokává.

Nem célunk, hogy kaukázusi hadműveleteit, maradandó értékű szervező tevékenységét ismertessük, viszont itteni működése más szempontból is emlékezetes. *Emánuel György* — aki ekkor már lovassági tábornok, mai elnevezéssel vezérezredes — szervezte meg és vezette személyesen 1829-ben az addig ember nem járta Elbruszra az első tudományos felfedező expedíciót, melyben egy másik honfitársunk, *Besse János Károly* is részt vett. *Besse* számtalan reánk maradt feljegyzésében és levelében emlékezik meg arról, hogy *Emánuel* tábornok, amellet, hogy Oroszország hűséges fiává vált, teljesen megőrizte szülőhazája iránti szeretét és ragaszkodását is.

Besse útrakelése előtt ajánlólevelet kért *Emánuel* tábornok öccsétől, aki egy magyar gyalogezred tisztjeként szolgált, és unokaöccsétől, *Demelich* Jánostól, aki — mint egykor nagybátyja — a bécsi magyar testőrség gárdistája. „Mind a ketten nekem levelet fognak adni és előre is engemet kértek, hogy elérkezésemmel Sztavropol Városában, a mely a Caucassusi Guberniumnak fő hele, egyenesen ezen Generalishoz szóljak be, a ki engem igaz hazai szívvel fog fogadni” — írja útrakelése előtt a magyar utazó.

*Besse János*nak nem volt oka a csalódásra; *Emánuel* generális honfitársi szeretettel fogadta a magyar világjárót, aki csatlakozott az expedícióhoz, melyen az Orosz Tudományos Akadémia négy tagja is részt vett. Néhány mondat *Besse* feljegyzéseiből, melyeket az Országos Széchényi Könyvtár kéziratára őriz: „A' Generalis igaz barátságos szívvel fogadott és többé egymástól el nem váltunk. Az utazásunk számtalan meredek kősziklák és veszedelem között 20 napig tartott, a' mely idő közben 400 verstnél többet lóháton hátra hagytunk. Elbruz lábánál táborunkat felvertük és három napig ezen 8000 lábnyi magasságú völgyön mulattunk, hogy a Petersburgi Academicusoknak lehessen idejük Elbruzt felmérni, és annyira a' mennyire lehet, a hegyre felmenni. De csak felinél egy kevésbé fellyebb érhetett, egyedül egy kabardai ember mehetett a hegynek csucsára, a' honnan két követ lehozott, a' mellyeknek fele darabját a' Generalis nékem által adott, hogy a' Magyar Museumban letehessem. Így tehát a' mit *Pallas*, *Güldenstädt*, *Klaproth* 's a t. lehetetlennek tartottak, a' Generalis *Emanuel* nagy szive véghez vitte.”

Emánuel vezérezredes parancsára a táborozás helyén kőtáblát állítottak fel, melynek szövege az expedíció történetét örökíti meg.

Az Orosz Tudományos Akadémia az Elbrusz-expedíció megszervezésével és véghezvitelével kapcsolatos érdemeiért még ugyanazon év október 22-én tiszteletbeli tagjai sorába választotta.

1831. július 1-én a kaukázusi hegyi törzsek elleni hadműveletek során ismét súlyosan megsebesül. Egészségét többé nem nyerte vissza, nyugállományba vonult, de a mind jobban elhatalmasodó betegség 1837. január 14-én végzett vele.

Élete, a XVIII. század végi magyar—orosz—szerb kapcsolatok jegyében lepergett pályafutása, a lipcsei csatában véghezvitt fegyvertényének százötvenedik évfordulója megérdemli, hogy emlékének megőrzéséből kivegyük részünket.